

## МІСЦЕ ТА РОЛЬ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ГАЛУЗІ

*Статтю присвячено питанням забезпечення економічної безпеки України в паливно-енергетичній галузі та розгляду механізму реалізації нормативно-правових відносин у цій сфері. Наводиться правова характеристика розвитку української економіки та механізму реалізації правових рішень і стратегічного розвитку цієї галузі в державі.*

**Ключові слова:** економічна безпека держави в паливно-енергетичній галузі, конституційні гарантії громадян, захист прав, свобод та інтересів громадян, гарантії безперешкодного здійснення господарської діяльності.

**Крижановська  
Олена Вікторівна,**

*аспірант кафедри  
обліку і аудиту  
Інституту міжнародної  
економіки  
та інформаційних  
технологій  
Міжнародного  
університету бізнесу  
і права*

Конституція України містить систему критеріїв, які у сукупності дають досить повну правову характеристику перспектив розвитку української економіки. Саме стан останньої й визначає безпеку держави. Істотним нововведенням є насамперед визнання прямої дії конституційних норм. Стаття 8 передбачає, що «норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується» [1, с. 8]. У зв'язку з цим конституційні гарантії одночасно виконують дві функції. По-перше, будучи безпосередньо діючими, вони забезпечуються правосуддям, що означає таке: для захисту своїх прав і законних інтересів громадяни та господарські суб'єкти можуть посилатися на її положення, а в судових рішеннях припустиме пряме посилання на них. По-друге, пряма дія цих норм визначається й тим, що вони зобов'язують законодавця дотримуватися пріоритетності їх дії відносно інших правових норм і є підґрунтям для розробки юридичних гарантій в адміністративному, цивільному, господарському, фінансовому, податковому законодавстві. Проблеми, пов'язані з правовим забезпеченням економічної безпеки в паливно-енергетичній

галузі держави та визначенням критеріїв внутрішньої економічної безпеки й усунення їх механізмів, на теоретичному рівні порушували як юристи (В. Загашвілі, О. Литвак), так і економісти (Г. Пастернак-Таранущенко, В. Мунтіян). Але на сьогодні ці проблемні питання так і не вирішені остаточно. Саме такими чинниками й зумовлена необхідність подальшої розробки цієї тематики.

В Основному Законі країни більшість конституційних гарантій має загальний характер і стосується як господарських суб'єктів, так і всіх інших громадян. Це зокрема: а) гарантія державного захисту прав та свобод людини і громадянина; б) право кожного захищати свої права і свободи всіма засобами, не забороненими законом, і гарантії судового захисту в паливно-енергетичній галузі; в) компенсація заподіяного збитку в цій галузі, відшкодування державою шкоди та ін. Разом із тим гарантії від недобросовісної конкуренції та зловживання монопольним становищем на ринку адресовані безпосередньо господарським суб'єктам.

У Конституції України вирішено головну економічну й правову проблему – проблему власності. Усі суб'єкти права власності юридично рівні перед законом. Кожен вправі володіти будь-яким майном – рухомим і нерухомим, предметами споживання й засобами виробництва (лише для деяких предметів установлюється особливий режим в інтересах охорони екологічної та суспільної безпеки і здоров'я населення).

Найважливішим критерієм щодо відносин власності є положення

Конституції, що проголошують і гарантують свободу використання кожним своїх здібностей і майна будь-яким не забороненим законом способом, тобто свободу економічної діяльності й приватної власності, тому що свобода економічної діяльності на базі свого майна і своїх здібностей і є свободою приватної власності, що здійснюється в межах закону. Така економіка в паливно-енергетичній галузі може бути названа вільною, тому що вона заснована на свободі індивіда (на безумовному дотриманні його особистих прав і свобод) – як даних при народженні, так і надбаних ним згодом на законних підставах [2, с. 23].

У Конституції України містяться відразу дві найважливіші конституційні гарантії безперешкодного здійснення господарської діяльності: а) ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як за рішенням суду; б) примусове відчуження майна для державних потреб може бути застосовано лише як виняток за умови попереднього й повного відшкодування його вартості.

Не менш важливою конституційною гарантією здійснення господарської діяльності в паливно-енергетичній галузі є фінансове, валютне регулювання і єдина грошова система на всій території держави. Це забезпечується здійсненням на рівні держави фінансового, валютного регулювання грошової емісії, основ цінової політики шляхом створення централізованої системи державних фінансово-економічних органів і служб у цій сфері. Розвитку підприємницької діяльності сприяє

також те, що в повній відповідності із загальновизнаними нормами міжнародного права Конституція закріплює дорівнення іноземних громадян та осіб без громадянства до українських громадян щодо їх прав та обов'язків.

Принципове значення мають положення Конституції, що вперше Україна проголошена соціальною державою, політика якої, зокрема у сфері економіки й підприємництва у паливно-енергетичній галузі, слугує створенню умов для гідного життя й вільного розвитку індивіда. Людина, її права і свободи оголошуються вищою цінністю: охороняються її праця і здоров'я, вводиться гарантований мінімальний розмір оплати праці, забезпечується державна підтримка родини, материнства, батьківства й дитинства, інвалідів і літніх громадян, розвивається система соціальних служб, установлюються державні пенсії, матеріальні допомоги та інші гарантії соціального захисту.

Варто підкреслити, що Конституція не визначає конкретного механізму функціонування економіки країни в паливно-енергетичній галузі, відносячи його створення до відповідних актів законодавства. Безумовно, конструкція економічних відносин простежується у змісті ст.ст. 13, 14, 41, 42, 67 та ін. Разом із тим цілком очевидно, що ці норми закріплюють модель внутрішньодержавної організації ринкових відносин і ніяк не позначають механізмів захисту економіки України від внутрішніх загроз.

Виходячи із зазначеного вище вважаємо за доцільне закріпити в Основному Законі зобов'язання держави провадити політику протекціонізму

стосовно власних товаровиробників, захищати митні кордони, забезпечувати конвертованість і стабільність національної валюти, перешкоджати відтоку капіталів за кордон, сприяти інвестиціям в економіку країни тощо. Це необхідно, оскільки, по-перше, не слід забувати, що етапи становлення ринкових відносин в Україні та етапи розвитку ринку в розвинених економічних країнах принципово відрізняються. По-друге, якби заходи, спрямовані на підтримку економічних відносин, були відбиті в якому-небудь конституційно-правовому акті в концентрованому вигляді, було б легше вирішувати питання про легітимність фіскальних заходів держави в економічній сфері паливно-енергетичної галузі, а також підкорити їх позитивним завданням, що неминуче позначилося б на ефективності їх застосування.

Значну роль у забезпеченні системи внутрішньої безпеки в паливно-енергетичній галузі України, як і будь-якої іншої країни, відіграє стабільність соціальних відносин. У чинному Основному Законі України ці конституційно-правові інститути не виділяються, що, з нашого погляду, зовсім необґрунтовано. Проблема полягає в тому, що виявилися розділені два взаємозалежних поняття – «ринкова економіка» і «соціальна держава», хоча одне без одного існувати не можуть.

Практика розвинених держав показала: чим вище рівень розвитку ринкових відносин, тим ефективніше забезпечуються права й добробут соціально незахищених категорій населення. Тому в післявоєнних

конституціях багатьох європейських держав з'явилися норми, що регулюють цей зв'язок: «Власність зобов'язує, її використання повинно одночасно служити загальному добру» (ч. 2 ст. 14 Конституції ФРН).

Конституція України регулює вільні економічні відносини в суспільстві й окремо встановлює обов'язок держави підтримувати соціально незахищені категорії населення, не вказуючи джерело надходження коштів, необхідних для цього.

Що стосується законодавчої регламентації основ забезпечення безпеки в паливно-енергетичній галузі, її системи і функцій, то вони врегульовані в Законах України «Про Раду національної безпеки й оборони України», «Про Службу безпеки України», «Про оборону», «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про інформацію», «Про державну таємницю» тощо.

Здавалося б, наведений перелік становить достатнє правове підґрунтя, однак при детальному розгляді виявляється, що проблема економічної безпеки країни в

паливно-енергетичній галузі далеко не повною мірою має державно-правове оформлення. Зокрема ще й дотепер немає чіткого механізму реалізації цих правових рішень. У сфері правового забезпечення національної безпеки України сьогодні реально діє лише законодавчий акт загальнодержавного рівня – Закон України «Про основи національної безпеки України», який в узагальненому вигляді регламентує питання національної безпеки держави [3, с. 5].

### Список використаних джерел:

1. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 8.

2. Нікітенко О. І. Адміністративно-правовий захист власності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес ; фінансове право; інформаційне право» / О. І. Нікітенко ; Нац. акад. внутр. справ. – К., 1996. – 23 с.

3. Про основи національної безпеки України : Закон України : від 19 червня 2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 5.

### **Крыжановская Е. В. Место и роль нормативно-правовых отношений в сфере безопасности Украины в топливно-энергетической отрасли.**

*Статья посвящена вопросам обеспечения экономической безопасности Украины в топливно-энергетической отрасли и рассмотрения механизма реализации нормативно-правовых отношений в этой сфере. Приводится правовая характеристика развития украинской экономики и механизма реализации правовых решений и стратегического развития этой отрасли в стране.*

**Ключевые слова:** экономическая безопасность государства в топливно-энергетической отрасли, конституционные гарантии граждан, защита прав, свобод и интересов граждан, гарантии беспрепятственного осуществления хозяйственной деятельности.

**Kryzhanovska O. V. Place and Role of Normative Legal Relations in the Sphere of Security of Ukraine in the Fuel Energy Sector.**

*The article is dedicated to the ensuring of the economic security of Ukraine in the fuel energy sector. The mechanism of normative legal relations in this area is considered. The author gives the legal description of the development of Ukrainian economy and describes the mechanism of law-making and strategic development of the industry in the state.*

**Keywords:** economic security of the state in the fuel energy sector, constitutional guarantees for citizens, protection of rights, freedoms and interests of citizens, guarantees of the unimpeded economic activity.

*Стаття надійшла до редакції 12.05.2013*